

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת שמות נדרים לה. - לט:

אלמא דבאכילה לחוד ג"כ איכא מעילה. וכ' עוד הקרן אורה, דהא דתניא יש לה פדיון צ"ע האי פדיון מה דינו, דאי יפול להקדש, תקשי אמאי, הא לא נאסר הככר בהנאה כי אין באכילה, וא"כ הפדיון ג"כ לא יאסר בהנאה, וי"ל דקדושה שיש בככר לאוסרו באכילה, חלה על הפדיון ונאסר גם בהנאה, אבל לא מצינו כיו"ב שיהא הפדיון חמור מן העיקר.

לה. ככר זו עלי הקדש ואכלה, הוא מעל.

כ' המאירי, ואם דרך פרט וכו', אם בלשון קרבן או הקדש אמרה, הוא או אותו פלוני מעל וכו', ואם בלשון קונם, אף הוא לא מעל, וכבר ביארנו ענין זה בפ' שלישי. וז"ל שם [כח,] אמתני דהרי נטיעות האלו קרבן וכו',] אם אמר ככר זה עלי הקדש או עלי קרבן וכו' הוא מעל אם נהנה אע"פ שאינה הקדש או קרבן אצל אחרים וכו', ואף זו לא אמרו שמעל אלא שהודרו בלשון הקדש או קרבן, שלענין זה לשון קרבן מובן בענין הקדש, אבל אם נדר בלשון קונם שהוא מיוחד בלשון נדר, הואיל ולא אסרה אלא לעצמו או לאחר ולא לכל העולם, וכן שלא אסרה אף לעצמו או לזה אלא בלשון קונם, אין כאן מעילה כלל, שהנדר זדונם במלקות ושגגתו בלא כלום. [ויעו"ש דבקונם כללי יש מעילה אפי' לא אמרו בלשון הקדש או קרבן, רק בלשון קונם].

לה. ככרי עליך ונתנה לו במתנה, מי מעל וכו'.

כ' הרשב"א, יש מי שפירש בשלא הוציאו המקבל. [וכ"מ בר"ך ד"ה ככרי וד"ה אמר ליה]. ויש מי שפירש בשהוציאו המקבל, וזה נראה לי עיקר, מדקא מאריך בלישנא ואמר שכל המוציא מעות הקדש לחולין מעל אף זה מעל, אלמא בכך היתה שאלה.

לה. א"ל מקבל מעל לכשיוציא.

כ' בת"י, אבל כשיוציא ימעול, שהרי הוא מוציאה מרשות לרשות, שאותו מקבל שני מתכוין יפה לזכות בה אפי' היא הקדש דלא שייך ביה למימר איסורא לא בעיתי, כיון שאין המעילה עליו. ובקובה"ע [סי' נ"ה אות ג'] הקשה, איך יכול להוציא, אחרי שזכיתו היתה בטעות ואינה זכיה, דהא אמר איסורא לא ניחא לי דליקני. [וז"ל הרא"ש אבל המוציא מעות של הקדש בשוגג מעל אע"פ שאילו היה יודע שהיה של הקדש לא היה רוצה לזכות בהם, כיון שהוא עצמו לקחם כדי לזכות בהם, אבל מה שניתן לו ע"י אחר, מצי למימר איסורא לא בעינא דליקני]. עוד הקשה בקובה"ע

לה. איתיביה אמר לו השאילני פרתך וכו'.

כ' בפור"י וז"ל, עיין בגליון [הש"ס] שהקשה, מאי מקשה ליה, דלמא גבי ככרי ס"ל לרבא דאף היכא שנתנו לו במתנה אסור, דאל"ה ככרי למאי קאמר וכפ"י הר"ן, עיי"ש. ולא ידעתי מאי קשיא ליה, דהא הר"ן פי' כן מעיקרא, אבל לאחר שאמר ליה לאפוקי דאי אזמניה ליה, ומ"מ לא חזר רבא מפשטתיה, א"כ הא חזינן דלאו משום האי טעמא הוא, אלא דלשון ככרי משמע אף שנתנה לו במתנה, וע"כ מקשה שפיר. וז"ל החת"ס, פירוש, קושית הש"ס היא למאי דמסיק דאע"ג דאפשר דכוונת הנודר היה לאפוקי דאי אזמניה עליה, אפ"ה אסור ליתן במתנה, א"כ בנוכחי עליך נמי לאסור במתנה, אבל להס"ד לא הוה קשה מידי, די"ל בשלמא ככר, סתם ככר לאכילה, משא"כ נכסי י"ל בהנאה קאמר, וכל זמן שהנכסים שלו וכמש"כ פי' הרא"ש, אבל על כרחך למוסקנא לא נחית להכי, דא"כ בככר נמי נימא לאפוקי דאזמניה. ופשוט.

לה. מת או שנתנה לו במתנה מותר.

כ' המאירי [בד"ה ולענין פסק] בתו"ד, שאם מת מותרת אף לירוש אם היה הוא המודר עליו, שאף זו אינה באה מיד המוריש לירוש, אלא הוא מת, והירושה באה מאליה. [ויל"ע אי שרי שינחיל להמודר בהנחלה דר' יוחנן בן ברוקה].

לה. א"ל תניתוה וכו' למימרא כי הקדש וכו'.

כ' החת"ס, משמע דוקא בנדר, אבל בשבועה אה"נ דלא תפול להקדש דוקא אלא לים המלח, עיין פי' הרא"ש במתני', [שכ' וז"ל, וצריך ליתנו להקדש לפי שאסר עליו הנאתו כהקדש, הלכך כל הנאה הבאה לידו ממנו הקדש הוא, ולא מצי להוליכה לים המלח, דלאו כל כמיניה להפסיד להקדש]. ולא משמע כן בפוסקים ובפיהמ"ש להרמב"ם [שהזכיר בדבריו שבועה]. וצ"ל דבשבועה שהזכיר שם שמים, פשיטא ליה דתפול להקדש, רק בקונם אי לאו דהוה כהקדש לא הוה אמרינן תפול הנאה להקדש.

לה. אף קונמות יש בהן מעילה.

המל"מ [בפ"ד מהל' מעילה ה"ט] נסתפק היכא דלא אסר בהנאה אלא באכילה, אם יש מעילה, ומסיק דיש מעילה. [ויש לדון בהא דכ' הר"ן לעיל [טז: בד"ה אלא אמר רבא] בשם התוס', דאם אמר קונם זריקת צרור לים עלי, אסור אע"פ שאין לו בזריקתו הנאה, אי שייכא בזה מעילה]. וכן הוכיח בקרן אורה מהירושלמי, דמוקי לברייתא דככר זו הקדש באומר שלא אוכלנו,

שם, דהא לא קנה המקבל [הראשון] כיון שאין זכיה באיסורי הנאה, והיאך אפשר לו להוציא.

לה. בר"ן ד"ה ולענין הלכה. [הב']. ומסתפקא לי מאן דמעל בקונמות אי משתרי ההוא קונם לבתר דמעיל, כהקדש שיוצא לחולין ע"י מעילה.

המנח"ח [מצוה כ"ז אות י"ד] נקט בפשיטות דהספק דוקא בקונם כללי דיש לו פדיון, אבל בקונם פרטי דאין לו פדיון, בודאי אינו יוצא לחולין, כמו קדושת מזבח ושאר דברים שאין להם פדיון. אבל בקובה"ע [סי' נ"ד אות ב'] הביא דבשיטמ"ק בכתובות [נט:]: כ' בשם רש"י במהדור"ק, דגם בקונם פרטי יוצא לחולין ע"י מעילה, [ומאי דמספק"ל להר"ן פשיטא ליה לרש"י], ומה שהקשה המנח"ח דהא אין לו פדיון, נראה דלא דמי לקדושת הגוף, דבקדוה"ג הא דאינו יוצא לחולין הוא משום דאלימא קדושתו כ"כ שאינו מתחלל ע"י פדיון, אבל בקונם פרטי מה שאין לו פדיון אינו משום דאלימא קדושתו יותר מקונם כללי, דאדרבא קונם כללי חמור יותר, אלא משום דלא אלים למיתפס פדיונו, והטעם הזה לא שייך אלא לענין פדיון, שצריך שיהא דבר אחר נתפס תחת ההקדש, אבל לענין מעילה לא שייך הטעם הזה, וכיון דקונם כללי דאלימא קדושתה יוצא לחולין ע"י מעילה, כ"ש דקונם פרטי דקיל יותר.

ובאות ה' הביא מש"כ הריטב"א דטעמו של הרמב"ן שהשמיט סוגיא זו דמעילה בקונמות מהלכותי, משום דאין מעילה נוהגת בזה"ז, ואי נימא דע"י המעילה פקע הקונם כדעת רש"י וכדמספק"ל להר"ן, א"כ נפק"מ גדולה גם בזה"ז, ונראה מזה דעת הרמב"ן והריטב"א דלא כדעת רש"י והר"ן.

ובעיקר ספיקא דהר"ן, האריך בקובה"ע בסי' נ"ה, ובאות ח' כ' לבאר דהספק הוא בהא דבכל מעילה נפיק לחולין, אם המעילה מפקיע הקדושה וא"כ גם בקונמות כן, או דהמעילה מפקיע קנין ההקדש וממילא בטלה הקדושה, וזה לא שייך בקונמות, דאין הקדושה בתולדה מן הקנין [וכמו שביאר לעיל מינה באות ז', דנראה דבתרנגולת של קונמות שמרדה לא פקע הקונם ממנה [ואפי' בקונם כללי דהוי קדושת דמים]. וכ"כ בסי' נ"ד אות י"ג]. ובאות י"א מסיק, דלענין הקדש ודאי דהמעילה מפקעת הקנין וממילא בטלה הקדושה, אבל בקונמות מספק"ל להר"ן אם הקדושה תלויה בהקנין או לא, וגם לענין תרנגולת של קונמות שמרדה שייך הספק הזה.

לה: ומלמדו מדרש וכו' אבל מלמד הוא את בניו ואת בנותיו מקרא.

כ' הרא"ש [סי' ד'], והא דקתני מלמדו מקרא, היינו אפי' אם ביקש ממנו שילמדו מותר, ואע"ג דאוקימנא להא דתורם תרומתו באומר כל הרוצה לתרום יבא ויתרום, הא אם אמר לו תרום אסור, אלמא דאסור למעבד שליחותיה אפי' במידי דלא עבידי למישקל עליה אגרא כגון קריאת שם תרומה, וכן לעיל גבי ומקריב קרבנותיו וכו' אי שלוחי דידן נינהו קא מהני ליה דקא עביד שליחותיה, אלמא אפי' היכא דמצוה קא עביד, אי משוי ליה לשליח אסור, היינו דוקא בדבר שצריך דעת ושליחות כגון תרומה וקרבת, אבל מחזיר אבידתו ומלמדו מקרא ומרפאו רפואת נפשות, כיון דא"צ דעת ושליחות, אפי' אם מצוה לעשות לו מותר, דאין איסור שליחות אלא בדבר שצריך שליחות וכו', והרמב"ן ז"ל פירש בענין אחר, ואינו נראה.

לה: אבעיא להו הני כהני שלוחי דידן נינהו וכו'.

כ' בבית מאיר, שמעתי מקשים, ולפשוט ממה דקיי"ל שהנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל, ואילו נימא שלוחי דידן נינהו, הא נכרים לית להו שליחות. ושבוב הוא, כי נדרים ונדבות מעולם לא הוטל עליו להקריבו דליבעי שליחות וכו', ועד כאן לא מבעיא להגמ' אלא בחטאות ואשמות, דיי"ל כמו שהוטל עליו חיובו, הוטל נמי עליו להקריבו, אלא דהכהנים עבדו שליחותיה, או דמעיקרא ההקרה לא הוטל. [א"ה, לכא' שייך האי ספיקא

גם בעולה ושלמים הבאים חובה, כגון עולת ראייה ושלמי חגיגה, ולא אתא לאפוקי אלא הבאים בנדר ונדבה].

לה: למאי נפק"מ למודר הנאה, אי אמרת שלוחי דידן הוו, הא מהני ליה ואסור.

כ' בתוס' רי"ד בקידושין [כג:], ואי אמרת מאי שנא קרבנות ממאי דאמרינן בר"ה [כח.]. המודר הנאה מחבירו תוקע לו תקיעה של מצוה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו. תשובה, כל שליחות אסורה במודר הנאה וכו', והכא כגון שהוא מאליו תוקע והלה מתכוין לצאת בתקיעתו, אבל אם עשאו שליח אסור מפני שעושה שליחותו.

לה: ת"ש דתנן מקריב עליו קיני זבין וכו'.

כ' הרש"ש, הא דלא מפרש הש"ס דהכוונה הוא שהמדיר יכול להביא משלו קרבנות אלו בעד המודר, וכמו שוקל לו את שקלו וכו', [א"ה, לכא' חלוק קצת מהתם, דהא מקרי המודר בעלים לענין שעושה תמורה כדלקמן [לו:], ונמצא דמידי קיהיב ליה. אבל כששוקל לו שקלו, כיון דבלא"ה תורמין עליו, אין בזה הנאה אלא לפטרו מחיובו ליתן מחצית השקל], דא"כ הו"ל למימר "מביא", ולא "מקריב". וז"ל התוס' רי"ד, ומקריב עליו וכו', פי' ולא בכהן בלחוד עסקינן אלא אפי' באיניש אחרינא, שאם נדר ראובן משמעון הנאה, יכול להביא עליו משלו קינין ולפטרו מקיניו ולהתירו ליכל בקדשים, דכיון דבלא ידיעתו מקריב להו ואינו יכול לתבעו בדין משום דמצוה קעביד, אע"ג דזה נהנה ואם הוא ניתר ליכל בקדשים על ידו שרי, וגם לשון המשנה מוכיח דלא בכהן קא מיירי, מדקתני ומקריב עליו ולא קתני ומקריב לו.

לה: הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה.

פירוש, אע"ג דקיי"ל דזכין לאדם שלא בפניו ושלא מדעתו, בקרבנות אינו כן, דבעינן לרצונו. תוס' רי"ד. [מיהו הא דמחוסרי כפרה א"צ דעת, אינו משום דזכין וכו', דהא מרבה אף אשתו שוטה שאין לה זכיה, וכן בניו הקטנים למקצת רבנותא לית להו זכיה מה"ת].

לה: בר"ן ד"ה ומלמדו מדרש. דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

וז"ל המאירי, ואם משום שהוא למד הימנו, מצוות לאו ליהנות ניתנו, ועוד, שהלימוד דיבור הוא, ואין הדיבור אסור א"כ אמר קונם פי לדיבור, שכל שלא אמר כן, דבר שאין בו ממש הוא. והגאונים כתבו, שכל הנשבע או נדר שלא ידבר עם חבירו, יכול לדבר בעצמו או עם אחר, והוא שומע.

לה: בר"ן ד"ה אבעיא להו. אע"ג דבפ"ק דקידושין אסיק רב הונא דשלוחי דרחמנא נינהו וכו'.

וכ"כ הריטב"א. וכ' עוד, דיש שפירשו דכי איפשיט בקידושין דשלוחי דרחמנא נינהו, היינו בקרבן ישראל דלא חזי איהו גופיה לאקרובי, הלכך כהן לא הוי שלוחיה, וכי אבעיא לן, בשל כהן דחזי איהו לאקרובי, והא דאתי למיפשטה ממתני' דהכא ולא דחינן דמתני' במודר ישראל, משום דסתמא קתני ומקריב עליו דמשמע בכל אדם ואפי' במודר כהן, ועדיף ליה למדחיה כר' יוחנן. מיהו לכולהו פירושי כשהמודר ישראל מקריב עליו כהן כל קרבן, ובכהן הוא דמיפלגי ולחומר.

ובתוס' הרא"ש תי' ג"כ כהר"ן, ומסיק, ועוד י"ל דהא דפשיט התם דשלוחי דרחמנא נינהו, היינו דבצווי המקום הם עושין, דאי בצוויינו עושין, היאך מצוה לאחר לעשות דבר שאינו יכול לעשות, ומ"מ מבעיא ליה הכא, מה שצוה להם המקום לעשות, בשליחותו צוה לעשות ומודר הנאה שרי, או בשליחותו צוה ואסור. [ואולי לזה נתכונו גם תוס' בקידושין [כג: בד"ה ורב הונא] בתירוצו בתרא. ויל"ע].

לה: בתוד"ה אבל מלמד. ואפילו במקום שנוטלין שכר עליה [נמי], דמ"מ לא היה המודר נותן שכר למלמד לבניו.

והתוי"ט הביא דבריהם בזה"ל, לא היה המודר חייב ליתן שכר. וכ' ע"ז הרש"ש, ותמיהני עליו, איך לא הביא דעת הרמב"ם [בפ"א מהל' תלמוד תורה ה"ג] שחייב האדם לשכור מלמד לבנו, וכן שם בהל' ז' כ', וחייב ללמדו בשכר עד שיקרא תורה שבכתב כולה, וכן פסק השו"ע [בסי' רמ"ה ס"ד], והרמ"א הוסיף שם דכייפין ליה וכו', עיי"ש. ולענ"ד נראה, דלכא' קשה הא דאיתא לעיל דאם נכסי מחזיר אסורין על בעל אבידה, במקום שנוטלין עליה שכר אסור להחזיר לו בחנם, מאי שנא מפורע את חובו אליבא דחנן דרשא, וה"ה אם יש לו חוב בעצמו עליו יוכל למחול לו כמש"כ הבאר היטב [בסי' רכ"א סק"ה] [בשם הרדב"ז, ולכא' תליא בספיקא דהמחנא [הל' זכיה מהפקר סי' ט'] אם מחילה הוי סילוק והפקעת זכויותיו כדוגמת הפקר בעלמא, או שהוא ענין הקנאה, שמקנה להנתבע מה שיש לו עליו]. ומדוע לא יכול למחול לו השכר.

אלא דפתרון הדברים, דלא שרי אלא דוקא היכא שאינו מהנה לו כלום בנתינת איזה דבר לידו בשעה שהוא מבריא את הארי מעליו וכו', וכן פורע חוב שעליו, שהרי לא הגיע ליד ראובן כלום, אלא מונע ממנו התביעה, ולכן להחזיר לו אבידה, אף דזה גופא לא מיקרי הנאה, דשלו הוא, מ"מ קרינן ביה שהגיע לידו כלום בשעה שמחל השכר, [ולא דמי לחזרת המשכון דשרי בשו"ע שם [סי' רכ"א ס"ב], דשם מוחל לו החוב קודם חזרתו, אבל הכא, באותה העת שמישיב לו אז מתחיל החוב דשכרו והמחילה עליו]. ולכן אסור ללמד אותו בעצמו מקרא, דמיקרי הגיע לידו כלום, אבל לבניו שאינו מגיע לידו כלום, רק שמצילו מהשכר, הו"ל כמו מוחל חובו דשרי.

לו. [ותני עלה] אלא שפיגולן פיגול.

וכ' הרא"ש, אלמא דהוי פיגול גמור מדאורייתא. אבל ממתני' הומ"ל דהוי פיגול דרבנן. וכ' ע"ז בהגהות פור"י, נ"ל ד"ל כפשוטו, דמתני' הומ"ל דאע"ג למימר ליה לתקוני שדרתיך, מ"מ הו"ל כמשנה בשליחותו, ושוב לא הוה שליח, וא"כ הקרבן ממילא פסול כיון דאמרין דשלוחי דידן הוי, ושפיר קתני שוגגין פטורין מלשלם, דהא קרבן פסול הוא, אבל מברייתא פריך שפיר, דקתני אלא שפגולן פיגול דמשמע דחייבין כרת, והא כיון דשלוחי דידן ניהו ושינה השליחות, א"כ הא הזבח פסול שנשחט בלא דעת הבעלים, אבל לא פיגול.

אולם לפ"ז היו יכולין להביא מהם דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן, דכשרים אלא שלא עלו לבעלים לחובה, דאמאי כשרים כיון דלא היו שלוחים כלל לשלא לשמן, [דמצי למימר ליה לתקוני שדרתיך, ולא לעוותי שתקריבנו באופן שלא יעלה לחובתי. ויל"ע אם גם בנדבה מצי למימר הכי, דנימא דעיוות במה שלא עלה לו לחובת נדבתו, [אף שאין אחריותו עליו], שהרי להביא דורות היה מנבקש, וכמש"כ רש"י בגיטין [נג]. דמה"ט חשיב ליה מזיק], וא"כ ממילא פסול הקרבן. וא"א [ואולי אפשר] לומר דהוה מוקמי שהבעלים בעצמם שחטום.

לו. אלא אי אמרת שלוחי דידן הוה, אמאי פיגולן פיגול וכו'.

ופי' הרא"ש, הא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וז"ל הרשב"א, קשיא לי, והא אדם אוסר דבר שאינו שלו במעשה רבה מיהא, וכדאמרין בע"ז [נד]. [א"ה, לכא' הרא"ש ששיטתו שפסק בס"פ שני דחולין [סי' י"ד] כרש"י דאף במעשה רבה אינו אוסר, והרשב"א ס"ל כר"ח שם דבמעשה רבה אוסר. אמנם בתוס' הרא"ש כאן כ' כדבריו בפירושו, והוסיף וז"ל, ואע"ג דאמרין בחולין אפי' למ"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, עשה בו מעשה אסור, לא דאמי, דהתם עשה מה שלא היה לו לעשות, כגון שחט בהמת חבירו לע"ז או ניסך יינו לע"ז, אבל הכא שחט הזבח כהלכתו, ולא עשה מעשה שאין לו לעשות, אלא שחשב לעשות אחת מן העבודות חוץ לזמנו או חוץ למקומו, והא לא הוי מעשה]. וי"ל דהני מילי בשאר איסורין, אבל הכא, אי בעי שליחות, כשהוא משנה שליחותו לעוות נמצא שאינו שליח לכך, ולא הוי כשוחט קרבן אלא כנותר, ולא הוי פיגול, וכשר מיהא לא הוי, ואיהו לא קשיא ליה למה אינו כשר, אלא פיגול הוא דקשיא ליה.

ועיין בפור"י שהקשה מכאן על מש"כ הר"ן בחולין [מ]. דהא דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו לא מיירי בשחיטה, דבשחיטה אע"ג דאין יכול לאוסרה, אבל בכל זאת אינו מתירה, [וז"ל הר"ן שם, שכל שיש בו סרך לעבודת כוכבים מיתסרא באכילה, וליכא למימר לענין איסור אכילה דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, דהכא לאו איהו אוסר לה, אלא דלא שרי לה, והו"ל כאילו לא נשחטה אלא שמתה מאלה], וא"כ תקשה מאי האי דמקשינן כאן דלימא ליה וכו', דהא בכל זאת אינו מתירה, וי"ל דפריך הכא על לשון אלא שפיגולן פיגול דמשמע דחייבין ג"כ כרת, [והומ"ל דמשמע נמי דאסורה בהנאה כפיגול, דהר"ן שם לא כ' אלא לענין איסור אכילה], וע"ז פריך שפיר דלימא ליה לתקוני דשדרתיך.

לו. אלא מעתה יביא אדם חטאת חלב על חבירו, שכן אדם מביא על אשתו שוטה כר' יהודה.

הגרע"א הניח בצע"ג, דלעיל ביולדת דכתיב בה זאת תורת היולדת, מוקמינן לקרא לרבות אשתו שוטה כר", אבל בחלב דלא כתיב "תורת", ליכא ריבויא, ובאמת אין מביא על אשתו שוטה כיון דצריך דעת. וכ' ע"ז במרומי שדה, באמת קושיא חמורה היא, ומזה נראה דלא ממשמעות דקרא מוכח דאפשר להביא בשעה שהוא קטן ושוטה, אלא מצד הסברא, כיון שהוא חייב מסתמא אפשר להביא עליו, וה"נ ס"ד דשוטה אפשר להביא קרבן עבורו, כיון שאם אכל חלב בשעה שהיה פקח, הרי בר עונשין הוא עד שיביא חטאת, וא"כ אפי' אם נשחטה נמי, ה"ז בכלל שמחויב כדי שלא יהא מענושי שמים עבור מה שחטא בשעה שהיה פקח, ומצד הסברא אפשר להביא עבורו, וממילא בעל מחויב להביא עבור אשתו.

והרש"ש כ', נראה דר"ל משום דכתיב בפרשת שלח [ט"ו, כ"ט] תורה אחת וגו' לעושה בשגגה, ונדרוש בין פקחת ובין שוטה. ומשני אי דאכלה כשהיא שוטה וכו', ר"ל דאין סברא שיחייבה הכתוב על עשייתה בהיותה שוטה, דבשלמא זבה ויולדת, קרבנן אינו בא על מעשיה, ואינו אלא להתירה בקדשים, ואין לומר דבא הכתוב לרבות שתביא הקרבן בזמן שטוטה [כמו זבה ויולדת] על מה שעברה בהיותה פקחת, משום דבקרא כתיב תורה אחת וכו' לעושה, דמשמע לרבות לכל העושיין דווקא.

לו. בר"ן ד"ה גופא. ותירצו דהתם שאני, דכיון שנאבד, דעת בעלים הוא שכל כהן שירצה להקריב יקריב.

וכ"כ הרשב"א, ומסיק, ואפי' יש כהן שמודר הנאה חבירו ממנו, אפ"ה יכול להקריב, כיון שלא עשה אותו שליח ממש וכדאמרין לקמן גבי תרומה, [וכן כשאדם משלח קרבנותיו לכהנים, הו"ל כאומר כל הרוצה להקריב יבא ויקריב, ואם יש שם מודר הנאה יכול להקריבו. תוס' הרא"ש], ולא איבעיא לן הכא [בריש סוגיין אי שרי להקריב במודר הנאה], אלא כשהקרבן עדיין בבית הבעלים אם יכול כהן המודר הנאה לקחת אותו מבית בעלים להקריבו [שלא מדעת הבעלים, תוס' הרא"ש].

לו. בר"ן ד"ה א"ר זירא. דאע"ג דפסח אינו נאכל אלא למנויו, ה"מ בראויין לימנות וכו'.

ובתוס' וברשב"א כ' דלא אסר רחמנא פסח שלא למנויו אלא להנהו דאיתנהו במצות "תכוסו", אבל אותם דלא שייך בהו, לא מיתסרי כדין שלא למנויו, מידי דהוה אנשים למ"ד דרשות הן, שאע"פ שאינן חייבות [ולא שייך בהו המנאה. תוס' הרא"ש], מותרות לאכול ממנו. [דהכי משמעות דקרא, דמכסת נפשות כל נפש במשמע, אפי' אשה ואפי' קטן, שלמי נדרים בשם מהר"י אלגאזי בס' קהלת יעקב]. [ויל"ע בקטן שהגדיל בין שעת שחיטה לשעת אכילה, אי שרי לאכול, מי אזלינן בתר שעת אכילה והשתא גדול הוא, או דילמא כיון שבשעת שחיטה לא היה ראוי לימנות, שרי ליה למיכל בלא המנאה].

ובפסחים [פת. ד"ה שה לבית] כ' תוס', אע"ג דלכו"ע אסור לספות איסור לקטן בידיים, ואיך מאכיל לו פסח שלא למנויו, ותירצו, דאיסור ספיה

ידע שפיר המסקנא דטוה"נ שלו ואפ"ה מספק"ל דילמא צריך דעת בעל הכרי.

[ולפי מש"כ הרשב"א והר"ן דלמסקנא קאי "ונתת" דקרא א"תעשר" דרישא דקרא, דתהא נתינה ממי שמעשר, אולי י"ל דס"ל להב"י דבשליחות מדעתיה המשלח הוא המעשר, משא"כ בזכיה דשלא מדעתו, לא קרינן ביה "תעשר" אלא במי שמעשר בפועל. אמנם בעיקר בעינן לכא' אכתי לא נחית למילף ממשמעותיה דקרא [עד דפשט ליה ר' זירא מקרא], אלא משום דהפירות שלו, וא"כ יקשה קושית הב"ח].

לו: המקדיש מוסיף חומש.

הר"ן פי' במי שהקדיש בהמה לקרבנו של חבירו, וכ"ה בתוס'. אבל רש"י והרא"ש פירשו בכל מקדיש, ורק בסיפא דמתכפר עושה חומש פירשו בראובן שהפריש קרבן להתכפר בו שמעון. וז"ל המאירי, ולענין תוספת חומש בפודה את ההקדש, המקדיש עצמו מוסיף חומש וכו', ולענין תמורה אם הקדיש אחד בהמה לצורך חבירו לדעתו באותן הצריכין דעת, הן שלא לדעתו באותן שאין צריכין דעת, חבירו המתכפר בה עושה תמורה אם המירה ולא המקדיש, שזכה בה זה ושוב אין לבעלים הראשונים עליו כלום וכו', ומ"מ בתוס' כתבו וכו', וכן פירשו במקדיש הוא מוסיף חומש, מקדיש בהמה לקרבן חבירו וכו', ולענין זה דנין את הבהמה של מקדיש אע"פ שלענין תמורה דנין אותה של מתכפר. [ואין ללמוד ממשמעות לשונו דלפי' קמא במקדיש לקרבן חבירו נסתלק הראשון לגמרי גם לענין חומש, דהא איבעיא דאיפשיטא היא בתמורה [י]. דאף בכה"ג המקדיש מוסיף חומש].

לו: מקרא מ"ט לא ילמדנו, משום דקמהני ליה וכו' במקום שנטלין שחר על המקרא וכו'.

כ' הנימוק"י, אבל מקרא שמוותר למישקל מיניה אגרא, קא מהני ליה כשמלמדו בחנם ומחיל ליה השכר, ודמי לצדקה דאע"ג שהיא מצוה דנפשיה, אסור ליה למדיר ליתן לו צדקה למודר. וטעמא דמילתא, דכל היכא דיהיב ליה ממון או מחיל ליה, מהני ליה גם בזמן שהוא לאחר עשיית המצוה, משא"כ בהנאת הלימוד ובחזרת אבידה וביקור חולים, דעיקר ההנאה הוא בשעת המצוה בלבד. ומיהו מידי דלאו מצוה, אע"ג דלא עביד מדיר אלא לנפשיה ולא מתהני מודר אלא בשעה שנהנה המדיר לנפשיה, ואיכא למימר דלנפשיה הוא דקא מכיין, אפ"ה כיון דלא מידי דמצוה הוא אסור, והיינו דתנן לקמן לא יישן עמו במטה בימות הגשמים, ואינו רוחץ עמו באמבטי קטנה.

לו: במקום שנטלין שחר על המקרא ואין נוטלין שחר על המדרש.

הקשה הרשב"א, א"כ ליתני מלמדו, ובמקום שנטלין עליו שחר תפול הנאה להקדש, וכדתיניא [לג]. גבי מחזיר לו אבדתו, וי"ל דאגב אורחיה קמ"ל דאפי' במקום שנטלין שחר, על המקרא שרי ליה למישקל, על המדרש לא בעי למשקל.

לו: התורם משלו על של חבירו, טובת הנאה של מי.

וכ' בשיטמ"ק בשם הרא"ם, דנפק"מ למודר הנאה שלא יקבלנה ממי שהיא שלו אם הוא מודר ממנו. וכע"ז כ' המאירי במסקנא דסוגיין וז"ל, התורם משלו על של חבירו, טובת הנאה של תורם ליתנה לכל כהן שירצה, ואם היה זה מדירו ותורם משלו עליו, אסור להניח לבעל הכרי המודר טובת הנאתו, שהרי ההנהו בכך. [ומל' רש"י [בד"ה אלא] משמע, דאי טובת הנאה של בעל הכרי, אסור לתרום, דמהנהו בכך דממילא זכה בטוה"נ זו. וכ"מ ל' תוס' [בד"ה איתבייה], דמהני ליה במה שתורם עליו].

לו: ברין ד"ה הכא נמי. אבל אי אמר כל השומע קולי יתרום, שליחות מעליא הוי ואסור במודר הנאה, דהא אמרי' בפ' המדיר כל השומע קולי יזון וכו'.

לפינן מ"לא תאכלום", ולא אסור אלא דומיא דשרצים ונבלות, אבל כה"ג דאיכא חינוך מצוה, שרי. ועיין בשלמי נדרים לקמן [לו]. ע"ד הר"ן בד"ה בקטן], שכ' דלא סתרי דבריהם אלה לדברי התוס' כאן, דהכא לא קאמרי אלא דשה לבית אבות לאו דאורייתא ואין עליהם איסור שלא למנויו, ומ"מ מדרבנן יש עליהם איסור שלא למנויו, ואהא מקשו תוס' בפסחים שפיר איך ספינן להו איסור דרבנן בידים, וע"ז תירצו, כיון דאיכא חינוך מצוה שרי.

וז"ל החת"ס [יבמות קיג; בד"ה ואיירי, ונדפס בהוצאה חדשה בפסחים פח.], והנלע"ד בטעם דנאיד הר"ן מדברי התוס' דשמעתין [דפסחים], היינו טעמיה משום דס"ל כשם שמחויב לחנכו בעשה דאכילת פסח, ה"נ מחויב לחנכו בלא תעשה דשלא למנויו, וא"כ מאי אולמיה דחינוך אכילת פסח, אדרבה לא ליכלינהי ויחנכו בלא תעשה דשלא למנויו, ושוא"ת עדיף, משו"ה תירץ תירוצו אחר. אמנם התוס' לטעמייהו בנזיר [כת: בד"ה בנו], דס"ל לחלק בין קיום עשה שיש מצוה לחנכו, משא"כ לא תעשה, ועל כן יפה אמרו דמשום חינוך מותר להאכילו בידים.

לו: אבעיא להו התורם משלו על של חבירו וכו', מי אמרינן כיון דזכות היא לו לא צריך דעת וכו'.

כ' הרשב"א, קשיא לי, דהא שליחות לאו מדין דניחא ליה או דלא ניחא ליה, אלא גזיה"כ היא דמה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, ותדע לך, שהרי האומר לחבירו צא ותרום לי, והלך ומצאו תרום, למ"ד חזקה אין שליח עושה שליחותו אמרינן בריש פ"ק דחולין [יב:]: שאינו תרום, דדילמא איניש אחרינא שמע והלך ותרום, ורחמנא אמר אתם גם אתם מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, ואע"ג דהתם ניחא ליה שתקנו את כריו. וי"ל דתורם משלו על של חבירו שאני, דלא בעינן שלוחו לדעתו אלא בתורם משל בעל הכרי על בעל הכרי, אבל בתורם משלו על בעל הכרי, כיון שאינו של בעל הכרי לא בעינן שליחותו ממש, ואין הדבר תלוי אלא אי זכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו, או לאו זכות לו דמצוה דנפשיה עדיף ליה.

ובמצפ"א הביא קושית הרשב"א, וכ' ד"ל דדוקא כשתורם משל בעל הכרי דלאו זכות גמור הוא, בעינן שיהא השליח לדעתו, אבל כשתורם משלו זכות גמור הוא, ובכה"ג לא בעינן לדעתכם, אלא בגילוי דעת לבסוף דניחא ליה סגי, והוא בכלל אתם לדעתכם, דאנן סהדי דהוי ניחא ליה בשעה שנעשה שליח, וכ"מ בתרוה"ד ס' קפ"ח.

לו: אבעיא להו התורם משלו על של חבירו צריך דעתו או לא וכו'.

ופסק הרמב"ם [בפ"ד מהל' תרומות ה"ב] והטור [ס' של"א] דא"צ דעתו. וכ' הבי"י, ויש לתמוה, דהא בפ' אין בין המודר אבעיא להו וכו' ולא איפשיטא וכו', וכיון דבעיא קמייתא לא איפשיטא, איך כתבו בפשיטות דהרי זה תרומה. ואפשר דמשמע להו דר' ירמיה דבעי טובת הנאה של מי, פשיטא ליה דתורם משלו על של חבירו לא צריך דעתו, דאי הוה צריך, פשיטא דטובת הנאה של בעל הכרי, דהא כיון דתורם שליחותיה עביד, אינו בדין שתהא טובת הנאה של תורם. [וכ"כ גם בכס"מ בקיצור, וכמש"כ הגרע"א שם].

והב"ח תמה ע"ז, דהא אפי' אי נימא דלא צריך דעתו, בעל כרחך צריך לפרש דלא הויא תרומה אלא מטעם שזכין לאדם שלא בפניו וכו', וכיון דזכות הוא לו מסתמא הו"ל כשלוחו כדפירש"י והר"ן [והרא"ש תוס'], וא"כ אין חילוק בין צריך דעתו או לא צריך, בכל ענין לא הויא תרומה אלא מטעם דשלוחו הוא, והשתא בעיא דר' ירמיה טוה"נ של מי וכו', אף כי לא איפשיטא בעיא קמייתא מיבעיא ליה שפיר, דאפי' את"ל צריך דעתו של בעל הכרי ושליחותיה עביד, אפ"ה איכא למימר דטוה"נ של תורם, דאי לא פירי דידיה לא מיתקנא כריא דהווא וכו'. ובביאור הגר"א [ס"ק ע"ג] סייע לזה, מדברי הר"ן [בד"ה אלא אדעתא], דמבואר דבעיא קמייתא

הקשה הגרע"א בתוספותיו למתני', מה ראה משם, דהתם כיון דכל השומע קולי הוי שליחות, מחויב הבעל לשלם לאותו שזן אותה, וזהו אסור, דהיא נהנית מהבעל דהוא משלם לזן אותה, אבל לענין מודר הנאה דהכא, י"ל דכל שאינו עושה ממש שליח, לא מהנה במה דתורם תרומתו, כמו בכל הרוצה לתרום יבא ויתרום דמותר מה"ט, וא"כ י"ל דתרומה וגט שוין, דכל הרוצה לכתוב יכתוב מהני גם בגט כמו בתרומה, אלא דלא מיקרי מהנה רק במשוה שליח להדיא, ובההיא דכתובות תליא היכא דהבעל חייב לשלם מיקרי הנאה.

לו: בר"ן ד"ה הכא נמי. ומפקינן לה מדתנן בפ' התקבל דגבי גט מהני אם אמר כל השומע וכו', באומר כל הרוצה וכו' דלאו שליחות גמור הוא.

עיינן ברש"ש שהקשה, דמוכח מדבריו דגבי גט לא מהני כל הרוצה וכו', ואמנם כן היא דעת הרמב"ן שהביא הר"ן בגיטין שם, דבאומר כל הרוצה לאו שליחותיה הוא ואינו אלא כנותן רשות הלכך לא מהני בגט, וגבי תרומה הוא דמהני משום דאפי' גילוי דעתא מהני בה, כדאמרינן בב"מ [כב]. באומר כלך אצל יפות, אבל הר"ן עצמו פליג עליה התם, והוכיח ממסקנת הסוגיא בב"מ דגבי תרומה בעינן שליחות, ועל כרחק דבאומר כל הרוצה וכו' שלוחיה הוי, וגבי מודר הנאה הוא דשרי, דכיון שלא יחדו, לא חשיב מהני ליה לאסור, וא"כ סתרי דבריו כאן למסקנתו בגיטין.

לז. השוכר את הפועל לשמור את התינוק וכו', אין נותנין לו שכר שבת.

ופירש"י בב"מ [והו"ד בר"ן], ששוכרו לשמור התינוק מטומאה לצורך מילוי מים לאפר פרה. וכ' בתוס' [לז: בד"ה שכר שבויע], אין להקשות חפצי שמים הוא, דקבלת שכר לאו חפצי שמים הוא. וז"ל תוס' הרא"ש, הקשה הר"ר אליעזר ממיץ, והא חפצי שמים הן, ואמאי אין נותנין להם שכר שבת, והא אפי' לשוכרו לכתחילה בשבת שרי, כדתניא משדכין על התינוק, ומוקי לה בתינוק ופרה וזרעים דחולין]. ולא פירכא היא, דלא התיירו אלא דיבור של חפצי שמים, אבל ליטול שכר עליהם אסור.

ובמרדכי ס"פ אע"פ [סי' קפ"ט] הביא דעת הר"ר ברוך שאוסר שכר החזנים המתפללים בשבת, והר"ר שמואל מתיר. ופי' הב"י [בסי' תקפ"ה] טעם המותר, דכיון שאינו שוכרו בשבת עצמה אלא מערב שבת, אין איסור בדבר, אלא שיש לחוש לכתחילה היכא דאפשר, ובמקום מצוה לא חששו כלל. ובחידושי אנשי שם [ע"ד המרדכי הנ"ל] כ', דהטעם כיון שאין נותן שכר זה אלא לקיים המצוה, ושמא בלאו הכי היה עושה, דניחא ליה לאיניש לקיים מצוה כדאמר בפ"ק דפסחים [ד:], הא לא דמי לשאר שכר שבת דלאו מצוה, וכ"כ בהדיא באגודה. ועיי"ש בטור שהקשה על המתירים מסוגיין, וכ' הט"ז [סק"ז] דס"ל להר"ש דשאני מצוה התלויה בשבת עצמו ואין שייכה בימות החול, כגון התפילות של שבת.

לז. לשמור את הזרעים.

ופי' תוס' לצורך עומר ושתי הלחם בשביעית. וכן פירש"י בב"מ [נח]. בפי' בתרא, והקשו תוס' שם [בד"ה לשמור], א"כ אסורין משום משומר, והיאך מותר לעומר, הא כתיב ממשקה ישראל, מן המותר לישאל. ותיצו, שלא היה מוחה לעולם מליקת, רק שהיה מודיעם שיחדום לעומר, ומעצמן היו נמנעין מליקת. ובתוס' ר"פ תי' עוד, דלא היו שומרין אותם אלא מחיות ובהמות או שלא ירמסוהו בנ"א. והרש"ש שם כ' דמשומר לא מיקרי אלא כשבעל השדה שומר, דנראה כמחזיק את עצמו כבעל ואדון, ורחמנא אפקרם, אבל כשאחר שאינו בעל השדה [ולא שלוחו] שומר, לא מקרי משומר, דהא גם הוא אינו בא אלא מכח ההפקר. ובר"ה [ט]. ע"ד תוד"ה וקציר, וציינו בדבריו בב"מ כ' הרש"ש עוד, דזה פשוט דלאחר שזכה אדם ולקט פירות שביעית מהמופקר, יכול לשומרן בביתו [עד זמן הביעור], וא"כ ה"ה אם זכה בהם במחור והזכיה בהם במחור ע"י שמחזיק בהקרקע כדי לקנות פירות שעליה, ובשביעית רחמנא אפקרא גם את השדה עצמה ללקיטת פירות כדאמרי' לקמן [מב:]. וא"כ

הגזברים או שלוחיהם יכולים לזכות לצורך גבוה ע"י חזקת הקרקע, וכדאמרינן בגיטין [נב:]: לא תהא כח הדיוט חמור מהקדש.

לז. בר"ן ד"ה ולענין הלכה. והכי איתא בירושלמי וכו' ואי אתם מלמדים בחנם מקרא ותרגום.

וביאר החת"ס, דמחויב ללמוד בחנם בע"פ כל התורה, חוקים ומשפטים וכלי דיני התורה שיהיה בקי בהם כשולחן ערוך, אבל אינו צריך ללמוד איך יקרא הפסוק. ואפי' ש"ס ופוסקים אחר שנכתבו, א"צ ללמד מתוך הכתב, אלא להודיע בע"פ, והא דמחלק במתני' בין מקרא למדרש, היינו בימיהם שלא נכתבה אלא המשנה [תיבת "אלא" לכא' צ"ב, כדמפרש ואזיל], אע"פ שרבינו הקדוש סידר המשנה, אבל לא נכתבה בימיו, אבל עכשיו יכול לקבל שכר גם על כל הספרים להודיע סדר קריאה בהם.

לז. בר"ן ד"ה בקטן. דאע"ג דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצוין להפרישו, אפ"ה לא ספינן ליה בידיים, וכשמלמדו הרי הוא מהנהו.

וז"ל הרשב"א, תמיהא לי, וכי איסור נדר מי מתפיס אקטן. וי"ל דהכא בקטן מופלא הסמוך לאיש עסקינן, [ודלא כדמשמע מתוס' [ד"ה שכר שימור, וכ"כ הריטב"א] דשימור לא שייך אלא בקטן גמור, ומשו"ה במדרש לא שייך שימור, דבן עשר למשנה. קרן אורה], וכדבר הונא דאמר במס' נדה פרק יוצא דופן [מו]. הקדיש ואכל לוקה שנא' כי יפליא לא יחל, כל שישנו בהפלאה ישנו בכל יחל, כל שאינו בהפלאה אינו בכל יחל. וא"נ י"ל דאפי' באיסור נדר הו"ל כבשר חזיר, [א"ה, לכא' כוונתו דלא תימא דאיסור נדר קל יותר כיון שהוא אסור, ולא דמי לשרצים דילפינן מיניהו איסור ספייה, עיין בשלמי נדרים], ואסור להאכילו בידיים, וזה שהוא מלמדו הרי הוא מאכילו בידיים.

והמאירי כ' וז"ל, יש שואלין וכי קטן נאסר הוא באיסור נדרו של מדיר עד שיהא אף המדיר נאסר בו, ומהיכן בא להיות איסור נדר מתפיס את הקטן, עד שהעמידו במופלא הסמוך לאיש שיש לו שייכות בהקדש ונדרים כמו שיתבאר במס' נדה וכו'. או שמא אף בקטן איסור הוא, ואין המדיר נותן לו איסור בידיים, וכמו שאמרו אין מאכילין אותו. וי"מ בה שלא הדיר את הקטן אלא האב שמוטל עליו ללמד את בנו אף בשכר, ואמר שמוטר ללמד את בנו של מודר מצד ששכרו שכר פיסוק טעמים או שכר שימור הוא, וא"כ מה שאמרו במשנתנו אבל מלמד את בנו, אם קטנים הם דוקא במקרא מצד פיסוק טעמים או אף במדרש ומצד שכר שימור, ואם בגדולים, מותר בכלם מצד שאין אביהם חייב ללמדם בשכר.

ועיין בקרן אורה שכ' דלשיטת הרמב"ם [בפ"י מהל' נדרים הי"ב, והו"ד בר"ן לעיל טו]. בד"ה הלכה] דהמדיר עובר אם מהנהו למודר, אתי שפיר בלאו הכי, דאע"פ שהמודר לא בר חיובא, ואפי' אינו בר דעת כלל, מ"מ המדיר חילל דיבורו במה שהנהו להמודר].

ועל מה שתירץ הר"ן דהוי כספייה בידיים, כ' הקרן אורה, צ"ע, דהלימוד לאו הנאה הוא, אלא מה שאינו מקבל שכר ממנו, וזה אינו כסופה לו בידיים, אלא הוא נהנה בעצמו מן השכר, [ולכא' ס"ל לכל הני רבוותא דהלימוד עצמו היכא דנוטלין עליו שכר, הוי כהנאת ממון, ושפיר הוי כספייה בידיים במה שמלמדו].

לז: לפיכך אם אבדו חייב באחריותו.

בב"מ [נח]. מוקי לה בשקנו מיוד, [דאל"כ לא מיחייב, דהקדש אימעיט מחויבי שומרים, ולתוס' משום דזרעים מחוברין הם, וקרקע אימעיט מחויבי שומרין], והקשה הקצוה"ח [סי' ש"א סק"ב] אמאי צריך קנין, תיפוק ליה משום דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ובהגהות חש"ל בב"מ תירץ, דכיון דנוטל שכר על שמירתו, לא שייך בזה אמירתו לגבוה, כמש"כ תוס' בקידושין [כט]. בד"ה משכו] דבמכירה לא שייך אמירתו לגבוה משום דאינו מכין לוותר משלו, ולכך צריך קנין. [וברישא דאינו נוטל

שכר שבת, מ"מ א"א לחייבו מצד אמירתו לגבוה, דאין זה בכלל אמירתו להתחייב לשמור גם בשבת בלא שכר].

לו: ואבע"א משום דבשבתא אכלין ושתין ויקיר עליהון עלמא.

כ' בשיטמ"ק בשם הרא"ם, שמעתי שיש במדרש גבי עונג שבת, במה מענגו, חד אמר בשינה וחד אמר בתלמוד תורה, ולא פליגי, כאן בתלמיד השונה ימי השבוע, לו השינה עונג, [ל] בעל הבית התלמוד עונג, שאינו פנוי כל ימי השבוע לתלמוד, ובשבת הוא פנוי ותאב לתלמוד ומתענג. [ויעו' כע"ז בב"י ריש סי' רפ"ח] בשם הירושלמי ומדרש תנחומא לענין אכילה ושתיה].

לו: קסבר פיסוק טעמים דאורייתא הוא.

ור' יוחנן סבר דלאו דאורייתא הוא, כמש"כ הר"ן ושאר לעיל. ומכאן למד בהגהמ"י [פ"א מהל' ת"ת ה"א] בשם רבינו שמחה, דכל חידושי סופרים, דהיינו מה שתקנו רבנן מותר ליטול שכר ללמוד, והו"ד ברמ"א [סי' רמ"ו ס"ה]. וכ' ע"ז הקרן אורה, ולענ"ד צ"ע דכיון דכל מילי דרבנן הוי בכלל לא תסור, א"כ בכלל חוקים ומשפטים הם, ודוקא פיסוק טעמים דאין זה אלא הבנת המקרא, הוא דס"ל לר' יוחנן דאין זה בכלל חוקים ומשפטים, אבל לא שאר דברי סופרים, ורוב תורה שבע"פ הם חידושי סופרים וכו', מ"מ דין זה צ"ע.

לו: וקריין ולא כתיבן וכתבן ולא קריין.

וז"ל המאירי, לא מפי סופרים יצא הדבר, אלא מצד ספיקות חסרונות או ייתורים שנמצאו בימי עזרא, ופקפקו בהם ורצו לרמוז עליהם, ופירש בקריין ולא כתיבן פרת דבלכתו, ר"ל בלכתו להשיב ידו בנהר פרת בס' שמואל, שלא מצאו כתוב בו פרת וכו', כתיבן ולא קריין נא דיסלח, והוא שאמור בענין וכו', וכן נכלל בענין זה שינוי סיומי הפסוקים, ממה שאמרו במערבא הוו פסקי להדין פסוקא בתלתא פסוקי וכו'.

והרד"ק [שמואל ב', ט"ו, כ"א] כ' וז"ל, והמלות האלה דכתיב ולא קורין או דקורין ולא כתיבין וכן קרי וכתב, נראה כי בגלות הראשון אבדו הספרים ונטלטלו, והחכמים יודעי המקרא מתו, ואנשי כנסת הגדולה שהחזירו התורה ליושנה מצאו מחלוקת בספרים הנמצאים, והלכו בהם אחר הרוב לפי דעתם, ובמקום שלא השיגם דעתם על הברור, כתבו האחד ולא נקדו, או כתבו מבחוץ ולא כתבו מבפנים, או כתבו אחד מבחוץ ואחד מבפנים. [וצ"ב לדבריהם הא דקאמר בסוגיין דהלל"מ ניהו].

לח. לא העשיר משה אלא מפסלתן של לוחות.

כ' המהרש"א בח"א, שלא תאמר שהעשיר משה משכר לימוד שנתנו לו שלימד לכל ישראל, דהא אמר לעיל מה אני בחנם וכו', אלא שהעשיר מפסולתן וכו'. [ושפיר שייכא הך מימרא הכא. אבל ק"ק, מאי ראיא, אימא שנטל שכר על פילפולא שלמודם בלא שנצטוו, כדמפרש ואזיל, דלכאו"ע שרי ליטול שכר].

לח. אלא פלפולא בעלמא.

וכ' הרא"ש, והיינו כתבן שלך, כי כל החכמה והשכל רמוזים בכתב התורה בצורות האותיות. [ובמרומי שדה הגיה בדבריו דצ"ל בצירוף האותיות]. [וז"ל הרמב"ן [בהקדמתו לפירוש התורה], וכל הנמסר למשה רבינו בשערי הבינה, הכל נכתב בתורה בפירוש, או שרמוזה בתיבות, או בגימטריאות, או בצורת האותיות הכתובות כהלכתן, או המשתנות בצורה כגון הלפופות והעקומות וזולתן, או בקוצי האותיות ובכתריהם וכו', יעו"ש שהאריך בזה], ובשיטמ"ק כ' וז"ל, והיינו כתוב לך ופסל לך, כאדם המדקדק בהלכה שלו ופוסל אותה מכל צד כדי ליישבה.

לח. אין הקב"ה משרה שכינתו וכו'.

ופי' הרא"ש בקביעות. וכ' ע"ז הגריעב"ץ, לכאו' נראה כמדומה נתכוין להשמר מחמת אותה שאמרו [ב"ב יב:]: משחרב ביהמ"ק ניטלה נבואה מנביאים וניתנה לשוטים. איברא הוא לאו השראת שכינה, אלא הגדת עתידות בעלמא. אלא נראה משום הגר ולבן ואבימלך ובלעם ודכוותיהו קאמר. [וע"ע בדברי הכס"מ לקמן בסמוך].

לח. אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו.

כ' המהרש"א בח"א, ולפי שאלו המעלות גבור חכם ועשיר הם המעלות הגדולות בעיני הבריות וכו', ראוי שלא יחסר מהן נביא שליח ה', והוסיף לו במדות שלא יתגאה בכל אלו ג' מעלות, אבל שיהיה עניו אצל אלו המעלות וכו'. וז"ל הגר"ח מואלאז'ין בפ"י רוח חיים [אבות פ"ד מ"א], לכאו' יפלא למה יגרע האיש אשר עוד קודם יצירתו נגזר עליו בגזירת העליון ית"ש שיהיה עני או חלש כמבואר בנדה [טז:]: וכו'. ולמה לא יתן ה' רוחו עליו, כיון שהוא ראוי לשכינה ע"י מעשיו. אך יבואר, כי העיקר לזכות להשראת השכינה הוא רק ע"י ענוה, וכמבואר בחז"ל [ע"ז כ:]: זהירות מביאה לידי זריזות וכו', עד ענוה מביאה לידי וכו' רוח"ק, והנה מי שאין לו מעלות, אף אם ישפיל עצמו לא יתואר בשם עניו, כי במה נחשב הוא שאין לו במה להתגאות, אבל מי שהוא בעל מעלות, ועם כ"ז אינו מרגיש אותם כלל ורוחו נמוכה, זה יקרא בשם עניו וכו', והנה כל המעלות שבעולם נכללים באלו השלושה חכמה גבורה עושר, וז"ש אין השכינה שורה אלא על גבור חכם ועשיר ואעפ"כ הוא עניו וכו'. וכ"כ החת"ס והבן יהודע בקיצור.

הרמב"ם [בפ"ז מהל' יסודי התורה ה"א] כ' וז"ל, ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במדותיו וכו'. והכס"מ הביא לסוגיין, וכ' עוד וז"ל, ומפרש רבינו גבור במדותיו, כההיא דתנן [אבות פ"ד מ"א] איזהו גבור הכובש את יצרו, וכן אפשר לפרש עשיר השמח בחלקו. אלא דמשמע בגמ' דגבור כפשוטו שיהא בעל כח, וכן עשיר כפשוטו שיהיה לו ממון הרבה. לכך נראה דרבינו סברא דנפשיה קאמר ולא מהא דר"י. ומ"מ צ"ע למה לא כתב שיהא גבור בכח ועשיר ועניו וכהא דר"י. וי"ל דהרא"ש פי' אין הקב"ה משרה שכינתו בקביעות, ומשמע דשלא בקביעות אפשר שיתנבא אע"פ שלא יהיה בו כל המידות הללו, ורבינו לא נחת הכא לפרש אלא תנאי הנביא להתנבאות ואפי' שלא יהא בקביעות.

לח. אלא מן הדין קרא, ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם.

כ' המהרש"א בח"א, מההיא דפרשת כי תשא [ל"ב, י"ט] וישלך מידי או את הלוחות וישבר וגו', אינו מוכח שבכח השלכתו לארץ מידו נשברו, אלא שאחר שהשליכן לארץ שברן בכלי ברזל, אבל בהאי קרא ששינה לומר שתפוש בשתי ידי או אחר שהיה נושאן בידו אחת, משמע דלכך תפושן בשתי ידי כדי להשליכם בכח כדי לשברן בהשלכה זאת, וזה מורה על גבורתו וכו'. [ומש"כ שהיה נושאן בידו אחת, צ"ב, דהא כתיב לעיל מינה [דברים ט, ט"ו] ואפן וארד מן ההר וגו' ושני לוחות הברית על שתי ידי. ובדוחק י"ל דההוא קרא נאמר אחר שא"ל הקב"ה כי שחת עמך וגו', ולכך תפושן בשתי ידי כדי לשברם כשיראה בעיניו, ומש"כ המהרש"א שהיה נושאן בידו אחת, על תחילת נתינתן קאמר, שהיה קודם שא"ל הקב"ה כי שחת עמך כמבואר בקרא. ועצ"ע].

לח. שנתן שכרה של ספינה כולה.

כ' בבן יהידע הטעם, כי רצה שתלך מהרה, ודרך בעלי הספינות להתעכב איזה ימים כדי שיבואו להם בנ"א יותר ומשאות יותר, וגם דרכם להתעכב כנגד הכפרים כדי שיקחו משם בנ"א ומשאות להרבות שכר הספינה, לכך נתן שכר כולה כדי שילכו מהרה וכו'. ועוד נראה, כי מן השמים היה הדבר הזה שעלה בלבו לשכור כל הספינה, דשכירות חשיב ממכר, ואז תחול הגזירה עליה בשבילו כאילו כולה שלו.

לח. בתחילה היה משה למד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במתנה.

בשלמי נדרים הביא דבירושלמי [הוריות פ"ב ה"ח] מסיים בה, וכל כך למה, בשביל להחזיר את הטפשים, ופי' המפרש שיחזרו על תלמודם אע"פ ששוכחים מה שלומדים, כי אולי יחננם ה' במתנת חנם כמו למרע"ה. ובבן יהוידע הביא מה שאחז"ל [ברכות ה.]. שלשה נקנין ע"י יסורים ואחד מהם תורה, ולכן היה תחילה שוכח והיה לו יסורין גדולים בזה, ואח"כ בא לו כח הזכירה שקנה אותה ע"י יסורין.

לח. ברא"ש ד"ה זון את אשתו. ובקטנים ליכא לאוקמה, דתקנת אושא היא וכו' ולא מתני' היא.

בשלמי נדרים תמה, דהא תקנת אושא היתה ביותר משש שנים, אבל קטני קטנים דהיינו פחותים מבני שש, מדינא דמתני' חייב לזונם, כמש"כ תוס' בכתובות [מט: בד"ה כשהם קטנים] מסוגיא דסוף פ' אע"פ [סה:], דמוכח לה ממתני' דקתני אם היתה מניקה מוסיפין לה על מזונותיה משום הולד. וכ"כ הרא"ש גופיה בפסקיו פ' נערה [סי' י"ד], וא"כ קשה אמאי לא מפרש הרא"ש כאן דמייירי בקטני קטנים.

ובתשו' מהר"ם לובלין [סי' ע"ט] תמה כן בדברי הטור [אה"ע סי' קי"ב] שכ' דהאב בחייו חייב לזון בניו מתקנת אושא עד שש שנים, וכ' שם דהטור ס"ל דתקנת עד שש הוא ג"כ מתקנת אושא, ושתי תקנות היו באושא, מתחילה תקנו עד שש ואח"כ תקנו גם על אחר שש, וצ"ל דס"ל דמתני' דאם היתה מניקה מוסיפין לה על מזונותיה, אינו משום הולד אלא משום דחולה היא, דסתם מניקות חולות נינהו וכדיחויא דדחי לה הגמ' שם, ומדינא דמתני' לא היה שום חיוב על האב לזון בניו אפי' קטני קטנים. והרא"ש כאן אזיל בשיטת הטור בנו.

לח. גדולה מזו אמרו זן את אשתו וכו' ואת אמרת מותר להשיא את בתו.

כ' הרשב"א, תמיהא לי, מאי גדולה מזו אמרו דקאמר, דהיא היא, שאף הוא חייב להלביש את הבת ולכסותה ולתת לה מנכסיו כדי שיקפצו עליה בנ"א לישאה, ועכשיו זה פוטרו, וכמו שאמרו בשלהי נערה שנתפתתה [נב:]: דאמרינן התם קחו נשים לבניכם ואת בנותיכם תנו לאנשים, בשלמא קחו נשים לבניכם בידו, אלא בנותיכם תנו לאנשים בידו הוא, ואמרינן לילבשה ולכיסה ויהיב לה מידי כי היכי דליקפצו עלה ואתו נסבי לה. וי"ל דמ"מ אינו חייב כ"כ בחייו שנכוף אותו לכך שיתן לה משלו לפרנסה, כבעל שהוא חייב לזון אשתו ובניו הקטנים שכופין אותו בב"ד.

לח. ואת אמרת מותר להשיא לו בתו.

הקשה הגריעב"ץ, היכי מצי להשיא לו בתו קטנה או נערה, הא צריך לקבל קידושה, וממונא קא מהני ליה חתן הנודר לאבי כלה המודר מנכסיו, [דלא מסתברא למימר דהוי כזבינא חריפא, שהיה יכול לקדשה לאחר שיתן לו פרוטה כמו שנתן לו זה. ויל"ע], ועל כרחינו צ"ל שאינו מותר להשיאה אלא בקידושי ביאה בלבד. [א"ה, לכאוי"ה הנ"ל בבידושי שטר כשאין בו שו"פ, ואולי אסור משום חצי שיעור. וצ"ת]. אבל לאוקמי באמר צאי וקבלי קידושייך, אתינן לפלוגתא, דאיכא דס"ל דלא איתיה בקטנה דלית לה יד.

לח. ובבתו בוגרת ומדעתה.

הקשה בפור"י, לריש לקיש דס"ל בקידושין [מג:]: דנערה יכולה לקבל קידושין בלא דעת האב, א"כ הא יכול היה לומר בבתו נערה ומדעתה. [דאע"ג דאמר התם [מד:]: דכיד אביה דמיא, מ"מ כיון דא"צ דעתו לא מיקרי דאיהו מהני ליה, אלא איהו]. וי"ל דאע"פ"כ הוה אסור, דהא מסר לו שפחה לשמשו, דאם היה רוצה היה מקדשה לאחר בלא דעתה. [ולפ"ר צ"ב, דאטו במה שיכול למנוע הנאת המודר ולא מנע, חשיב שמהנהו. ואולי כוונתו דמ"מ הני כנהנה מנכסי האב, דכיון דבנערותה עדיין ברשותו הוא לקדשה שלא מדעתה, הוי כנכסים ידידה, מיהו הא ניחא אי מודר הנאה מנכסיו הוא כלשון השו"ע [סי' רכ"א ס"ג], אבל אי מודר הנאה ממנו הוא [כלישנא דגמ' והרמב"ם פ"ו מהל' נדרים ה"ה], אכתי צ"ב].

לח. תניא נמי הכי המודר הנאה מחבירו אסור להשיא לו בתו, אבל משיאו בתו בוגרת.

כ' המאירי וז"ל, אסור שישא לו בתו קטנה או נערה שהרי עכשיו הוא מוסר לו שפחה לשמשו, וכל שכן אם נותן לו נדוניא, ומ"מ אם היא בוגרת מותר, וכו', ואף כשהוא נותן נדונייתה, מ"מ לבתו הוא נותן והיא נותנת לו. [ומשמע דנדוניא שנותן לבתו קטנה או נערה, לבעל הוא נותנה, דאל"כ, מאי כל שכן דקאמר ברישא].

לח. אבל משיאו בתו בוגרת ומדעתה.

כ' במרומי שדה, עיין במפרשים [מה שביארו בהא דקאמר "ומדעתה"]. ולי נראה לאפוקי אי עבדה לאב שליח לקדשה, כדתנן בקידושין [סד:]: בהא דאין הבוגרות בכלל, וא"כ לא ידעה למי ישיאנה, וסומכת על האב, ותליא במעשיו לגמרי ואסור, אלא מדעתה שהיא מקבלת הקידושין, אלא שהוא יועצה בדברים, והוי הנאה דממילא. [וק"ק, דהשו"ע [סי' רכ"א ס"ג] השמיט הך בבא דבוגרת, ובשלמא לפי הר"ן, י"ל דכיון דפירש האיסור בקטנה ובנערה, נשמע ממילא דבבוגרת שרי, אבל אי בבוגרת עצמה יש חילוק, ונשנה חילוק זה בכרייתא במה ששינוי "ומדעתה", לכאוי"ה להשו"ע לכתבו].

לח. כוס של בית המרחץ.

כ' הרשב"א וז"ל, פי' הרמב"ם [פ"ו מהל' נדרים ה"י] שאין בו הנאה. והראב"ד ז"ל השיג עליו, דודאי הנאה יש בו, אלא שהוא מותר מפני שיש בו חיי נפש. ותמיהא לי, היאך הוא מותר אפי' משום חיי נפש, וכן למאן דמפרש כוס של בית האבל, והלא המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל, אסור הוא להאכילו כדאיתא במתני' [מג:]. ובתוס' פירשו כוס של בית המרחץ, כוס מים חמין, והיא הנאה מועטת, שלא הדירו מדבר קטן כזה וכו', ואינו מחוור בעיני כלל, חדא דלמאן דמפרש כוס של שלום כוס של בית האבל מאי איכא למימר וכו', [וי"מ שאף המביאו מפקירו לכל מי שירצה, מאירי]. אלא שמא נאמר דברים קטנים כאלו במקום מצוה לא קפדי אהדדי ולא אדריה.

ומיהו בספרי הרמב"ם ז"ל שבידינו יש, ששמעון המדיר משקה לראובן המודר משל ראובן, ולא התירו אלא שישמשו בכך, שאין שימוש זה אלא הנאה מועטת. וגם זה איני יודע ליישובו, א"כ מה הפרש יש בין שמשמש עליו בנתינת כוס זה ובין שמשמש עליו בזמן אחר, ואם מפני שהוא מקרה ועראי, יאמר משמשו עראי אבל לא קבע, עכ"ל הרשב"א.

וז"ל התוס' רי"ד, הכא תרגומו כוס של אבל, פירוש דאדעתא דהכי לא נדר שלא יגמול עמו חסד, במערבא אמרי כוס של בית המרחץ, שדרך בני"א לשתות חמין בצאתן מן המרחץ, ומשקה מהן לכל העומדים שם ורחצו עמו, ואם לא ישקה כל אחד לחבירו מן החמין שלו, נראה להם נבלות גדול, והלכך אדעתא דהכי לא נדר.

לח. בר"ן ד"ה שאם ירצה. אבל במזונות הצריכין לכדי חייה לא שרי ר"א וכו'. וראיתי להרשב"א שכתב בהיפך וכו'.

וז"ל הרשב"א, ומסתברא דלר"א מותר הוא לזונה בכל עת, אע"פ שאילו הוא לא זנה וכן הבעלים לא זנוה היתה מתה, וא"כ מהני הוי שהרי מצילה ממיתה, מ"מ כל שעה ושעה הוא מותר לזונה, דכיון דשעה ראשונה היתה בהיתר, [שלא היתה מתה אם היתה חסרה מזונות אלו], גם בשניה מותר, וכן בכל שעה ושעה, ועוד שהרי זה משיב אבדה.

וכ' ע"ז במרומי שדה, שתי הדעות אמת לדעתי, דאי יחזיר לו הוצאות ההזנה, ודאי שרי משום השבת אבידה, ואי לא יחזיר, ודאי אסור, שהרי אינו מחויב בכך ונמצא דמהנהו לכו"ע, משא"כ פטומה אפי' שיחזיר לו הוצאות אסור, שהרי פטומה הוי יותר משיווי ההזנה.

לח. בר"ן ד"ה מותר הבן. דמסתמא ממילי זוטרי כי הני דליכא בהו ביטול לימוד תורה לא אדריה.

ול' הרא"ש, כי אינן מבטלות אותו כל כך מתלמוד תורה. ועיין בעירובין [סה.] דאמר אביי אי אמרה לי אם קריב כותחא, לא תנאי, ופירש"י אפי' ציווי עבודה קלה היתה מבטלת אותו, לא הייתי שונה כמו ששנית.

לט. אי בשנכסי חולה אסורין על המבקר, אפי' עומד נמי לא.

ופי' הר"ן, שהרי נהנה בדריסת הרגל, ומשום מצוה לית ליה לאיתנוי מאיסורא. וכ"ע הביית מאיר, תימא לי, הא לעיל [טו:] בד"ה ומפרקינן] מקשה הר"ן, וא"ת וכי אמר הנאת תשמישך עלי אמאי מיתסר, הא מצוות לאו ליהנות ניתנו, הני מילי לומר שאין קיום המצוות חשוב הנאה, אבל מ"מ אי מתנהי גופיה בהדי דמקיים מצוה, הנאה מיקרי, וזה ניחא שם, שא"א לגופיה ליהנות הנאה זו אלא ע"י המצוה, משא"כ הכא, אטו לא יוכל לעמוד בביתו, אלא מפני שרוצה לקיים מצות ביקור חולים מוכרח לעמוד שם, ומה הנאת הגוף יש לו בעמידה זו שם יותר מבביתו, ומהי תיתי לא נאמר גבי עמידה זו מצוות לאו ליהנות ניתנו, אבל הישיבה חשובה הנאה, שאינה מכח המצוה, שהרי יוכל לקיים המצוה בעמידה, ולכך אסור, וצ"ע.

ובמרומי שדה כ', ולא אמרינן דשרי משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ולפירש"י והר"ן ניחא, שהרי מצוה שיש בה הנאת הגוף, לכו"ע ליהנות ניתנה, ולפי' התוס' ושאר מפרשים נמי לא שרי אלא במצוה שיש בה המצוה גופה הנאה, משא"כ הכא דהנאה באה ע"י המצוה ואסור, ותו, דהבעל המאור ז"ל כ' דדוקא מצות עשה דאורייתא שרי משום מצוה, משא"כ מצוה דרבנן וכו', וה"נ מצות ביקור חולים אינה מצוה מפורשת לדחות ההנאה, והמאירי כ' שהיא מצות עשה מדברי סופרים, וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' אבל.

וז"ל הריטב"א [בד"ה תניא], והרי המבקר אסור ליכנס לביתו של חולה אפי' לדבר מצוה וכו', דאע"ג דקיי"ל מצוות לאו ליהנות ניתנו, חיישינן דילמא אגב אורחיה מתנהי בכניסה, והו"ל כנודר מן המעין שאסור לטבול בו בימות החמה, וכנודר מן המצוה שאסור לאכול מצוה של מצוה, דלא סגיא דלא מתנהי, ה"נ לא סגיא דלא מתנהי כשנכנס לביתו.

לט. דאף במקום שנוטלין שכר, על הישיבה בעי למישקל, על העמידה לא בעי למישקל.

פ' הר"ן, משום דמצוות ביקור חולים די לה בעמידה, ואין רשאי ליטול שכר על העמידה, דמצוה גרידא היא ואסור לאדם ליטול שכר על עשיית מצוה. נימוק"י. והרא"ש כ' דנראה כמבזה מצות ביקור, ובישיבה ליכא מצוה. והרא"ש פי' דאשיבה נוטל שכר טרחו וביטול מלאכתו. וז"ל השיטמ"ק לקמן [לט: בד"ה אפי' גדול] בשם הרא"ש, לפיכך אמרו שמוותר ליטול שכר על הישיבה, שיש בה הרבה ביטול מלאכה, אבל על העמידה שאין בה אלא מעט ביטול מלאכה לא תקנו, משום חומרא דביקור חולים שאנו למדים מאחרי ה' אלקיכם תלכו.

לט. וכגון דלא אדריה מן חיותיה.

ופי' הר"ן דלאו דאמר הכי בפירוש, אלא דסתמא דמילתא הכי איתא. וכ"כ הרשב"א, והוסיף, דאם איתא, מאי קאמר עולא יושב לא משום דאפשר בעמידה, ואי אמר בפירוש חוץ מחיותיה, ודאי מסתברא, דלא אפקיה לחצאי, אבל השתא דמאומדן דעתא שרינן ליה, לא שרינן ליה אלא מאי דלא אפשר ליה בלאו הכי.

לט. דלא אדריה מן חיותיה.

כ' הר"ן [לקמן בד"ה ולענין הלכה], ומיהו דוקא היכא דאדריה חולה למבקר, דאומדן דעתא הוא דמן חיותיה לא אדריה, אבל היכא שהמבקר אסר על עצמו נכסיו של חולה, לא יכנס לביתו כלל, דבכה"ג ליכא אומדנא. וז"ל הריטב"א, ומסתברא דדוקא דחולה אדרינהו לנכסי עליה דמבקר, דלא מדיר איניש לאפקי חיותיה, אבל אי מבקר הוא דאסרינהו לנכסי

חולה עליה, אסור, דלא מסיק אדעתיה חיותא דחולה, ולא אמרינן נמי דלא אסיק אדעתיה למיסר כניסה של מצוה, כיון דסתמא אסריה עליה, דא"כ נשבע שלא יאכל מצוה סתם, נימא שלא נתכוין אלא למצוה של רשות, ולמה הוא אסור לאכול מצוה בלילי הפסח [ירושלמי שבועות פ"ג ה"ד], אלא ודאי לא אמרינן הכי באיסור כולל וכו"ל. ושמעינן מהכא שהאוסר בית עליו אסור ליכנס שם לברכת המילה ולחופת חתנים וכו"ב עד דשרו ליה נדריה, אבל מצוה עליו לאיתשולי עליה כי היכי דלא ליבטיל ממצותו.

לט: אם בריאה גיהנם, מוטב, ואם לאו, יברא ה', איני והתניא וכו'.

כ' בבן יהוידע, קשה איך ס"ד דמקשן דמרע"ה מספקא ליה אם יש גיהנם בעולם אם לאו, דאם לא יש גיהנם, אותם רשעים שהיו מן אדם הראשון עד אותו זמן היכן נידונו, ואיך אותם החוטאים נשכרו להנצל מדינה של גיהנם וכו'. וכתבתי במק"א בס"ד ע"פ הקדמת המקובלים ז"ל, שיש לאדם שני מיני עוונות, האחד, הנעשים מכח חומר האדם וזוהמת הנחש הכרוכה בגוף ובנפש, והשני, הנעשים מן פיתויי היצה"ר שהוא מלאך רע, [וכן מסיק הגרי"ס באגרתו, כנודע], ולכן אלו העוונות שנעשו מכח הזוהמא הכרוכה בגוף ובנפש יחד. נידון האדם עליהם בגיהנם בהתלבשות הנפש בגוף הטמא ההוא, כדי שיצטער יותר, [יעו"ש שהאריך בביאור ענין זה], ואותם עוונות שנעשו מכח היצה"ר שהוא מלאך רע שפיתה אותו בלתי סיוע הזוהמא הדבוקה באדם, נידונת הנפש לבדה בלתי התלבשותה בגוף, וגיהנם של זה לחוד וגיהנם של זה לחוד.

וס"ד דמקשן דעל גיהנם זו שנידונין בה הנפשות לבדם בלתי התלבשות גוף, לא היה מסתפק מרע"ה, אך הספק שלו הוא על גיהנם שנידונין בו בהתחברות נפש בגוף, כי עתה רוצה לבקש שירדו לתוכה קרח ועדתו בהיותם חיים ממש בנפש וגוף עיקרי, ולכן רוצה שתפתח להם גיהנם זו ולא אותה גיהנם הנהוגה שנידונין בה הנפשות לבדם, כי יש הפרש בין זו לזו באיכותם ותכונתם, וע"ז אמר אם לא נבראה עדיין גיהנם זו, תהיה נבראת עתה, [ועו"ש שביאר המשך השו"ט עפ"ז].

לט: ה"ק אי הכא לא מיקרב פומא להכא, ליקרב .

ופי' הר"ן, דקריבה בעלמא ליתא בכלל אין כל חדש. וז"ל השיטמ"ק בשם הרא"ש, וזה אינו דבר חדש, כיון שאח"כ חוזר למקומו. [וצ"ל לפ"ז, דהא דאמרינן בב"ב [עד.] בההוא טיעא דאחוי לרבב"ח בלועי דקרח, וחזא תרי ביזעי וכו', ופי' רשב"ם כדכתיב ותבקע האדמה אשר תחתיהם, היינו שהוליכו למקום שנברא בו פי הארץ, ולא במדבר במקום בלעתם כאינך עובדי דהתם דאחוי ליה מתי מדבר והר סיני]. ולשון בריאה נדרש היטב על פתיחת פה, ע"ד וברא אותם בחרבותם [יחזקאל כ"ג, י"ז] שפירושו ויפתח אותם. [וכיון לזה הרש"ש בסנהדרין [קי.] מדנפשיה].

לט: אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירים וכו'.

ופירש"י והר"ן ממחלוקתו של קרח ועדתו. וכ' המהרש"א דלכך עלו לזבול, ששם עבודת הקרבנות מכוון כנגד הקרבנות שלמטה אשר קרח וסיעתו חלקו על אמתתה, כדאיתא בפ' אין דורשין [חגיגה יב:] בזבול מזבח בני ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן. וז"ל התוס' ר"ד, אם אתה עושה דין וכו', פירש ר"ת צוק"ל מסיחון ועוג, וזהו כשעמדה לו חמה כדילפינן "אחל" "אחל" [ע"ז כה, כשם שעמדה לו חמה ליהושע כך עמדה לו חמה למשה].

וז"ל השיטמ"ק בשם הרא"ש, במלחמת סיחון ועוג אמרו כן, דההוא קרא במפלת האומות כתיב, [דכתיב בקרא דלעיל מיניה, ראוך יחילו הרים [הרי נחלי ארנון שנדבקו זה עם זה], זרם מים עבר [בעברם בירדן תמו נכרתו המים, ועבר קילוח שטף המים לשיפולו של נהר. רש"י]. נתן תהום קולו [עומק מי הברא השמיע קולו לפרסם הנס. מצודת דוד]. והאי קרא גופיה דשמש ירח עמד, מתרגמינן אמלחמת יהושע, וכן פירש"י ורוב המפרשים], ומצינו בע"ז שגם

הקב"ה, הוא מבקר חולים אף אתה בקר חולים, כדדרשינן ליה בסוטה שלהי פ"ק [יד].

ובשלמי נדרים כ', דמגדול אצל קטן לא דמי כלל להא דזקן ואינה לפי כבודו, דשאני התם דכתיב והתעלמת, ורק ממונא הוא, אבל בקור חולים דנוגע לפיקוח נפש, וכדאמרינן לקמן [מ]. כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה, בודאי לא שייך בזה אינו לפי כבודו וכו'. [ועיין בחכמת שלמה למהרש"ק בחו"מ [סי' תכ"ו ס"א] שיצא לדון בדבר החדש, דהרואה את חבירו טובע בים וכיו"ב, אם ההצלה הוי בזיון להמציל [ואינו יכול לשכור אחרים להצילו], אינו מחויב להצילו לגופו, כיון דילפינן הצלת גופו מוהשבותו לו [סנהדרין עג], וכמו באבידה קיי"ל והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כגון זקן ואינה לפי כבודו, ואין לומר דהצלת גופו שאני, דמכח הפסוק "ולא תעמוד על דם רעך", מחויב להצילו אף בכה"ג, דא"כ מאי פריך התם מוהשבותו נפקא, דילמא לכך נצרך לא תעמוד, על זקן ואינה לפי כבודו. אמנם הוא עצמו הקשה ע"ז מדברי רש"י בב"ק ומסוגיא דב"מ [ל:]: והניח בצ"ע].

לט: וחזרות וחולקות בשוה.

ופי' הר"ן, שכיון שבאו בבת אחת אינו בדין שיהא חלקו של הראשונות יותר מהאחרונות. וז"ל השיטמ"ק, וחזרות כולן וחולקות השאר בשוה היכא דמת הבן, דהשתא איכא רווח ביתא ולהכי חולקות בשוה. [וממש"כ "השאר", משמע שכבר נטלו כולן עישור נכסים דידהו, ואם דעתו כהר"ן דמיירי בבאו בבת אחת, מאי נפק"מ, בין כך ובין כך יטלו בשוה, ומשמע שפירש בגוונא שמתחלה לא נטלו בשוה, דלא נימא דכשמת הבן נשלים תחילה לאחרונות מה שנתמעט עישור נכסי דידהו, ורק המותר יחלקו בשוה].

משה נתגדל בשמש, דדריש "אח"ל" מיהושע. ואינו נראה לי, דמה פשעו סיחון ועוג למשה יותר מלכל ישראל, ועוד מאי בעיא הכא. ונ"ל דאבושתו שעשה לו קרח קאי, וה"ק הנביא, הלא השמש והירח עמדו בזבול לכבוד משה שהיה יחיד, לכבוד כל ישראל למה אינם עומדים לפני הקב"ה שישלחם באומות, ומ"מ אנו למדים שבעבור כבוד משה עלו לזבול, וליכא למימר שע"י יהושע מדבר, שהרי "עמד" משמע מאליו, וביהושע לא עמד מאליו אלא יהושע העמידו.

לט: שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות.

שיש מצוה קלה שיש לה שכר [יותר] מן החמורה או כחמורה, כדאמר התם [עיין קידושין לט]: שכתוב הארכת ימים בשילוח הקן כמו בכיבוד אב ואם, וגם אנו מוצאין הרבה דברים שמצוה לעשותן אע"פ שאינן כתובין בתורה בפירוש, שאדם מקבל עליהם שכר הרב, ה"י היא דתענית [כב, דא"ל אליהו לר' ברוקה חוזאה על הני תרי אינשי דבני עוה"ב נינהו, ואזל גבייהו וא"ל מאי עובדיכו, ואמרו לן] אנשי בדיחי אנן, וכי הדין ג' פסיעות דנבוכדנצר, [סנהדרין צו]. שיטמ"ק בשם הרא"ם.

לט: אפי' גדול אצל קטן.

וז"ל השיטמ"ק בשם הרי"צ, לא יאמר איך אלך אצל קטן ממני ויתחלל כבודי בזה. עוד כ', אע"ג דבהשבת אבידה פטרה תורה זקן ואינה לפי כבודו, הכא חייב, שהרי מצינו בהקב"ה שביקר את אברהם דכתיב וירא אליו ד' באלוני ממורא וגו', וכתיב אחרי ה' אלקיכם תלכו, אחר מדותיו של